Eduskunnan hallintovaliokunta

HE 169/2024 vp

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto kausityölain muutoksista

Kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimiva yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää hallintovaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten annetun lain 1 ja 24 §:n muuttamisesta (HE 169/2024 vp).

Muutos on tarpeellinen ja oikeasuuntainen. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa luonnontuotteiden keräämisen sisällyttämistä kausityölain soveltamisalaan. Esityksellä tavoitellaan kerääjien aseman parantamista ja käytäntöjen yhtenäistämistä suhteessa muuhun kausityöhön. Kerääjille taataan vähimmäisansiot ja liiketoiminnan riski siirtyy yrityksille.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että **muutoksen vaikutuksia poimijoiden oikeuksien toteutumiseen ja marja-alan toimintatapojen kehitykseen tulee seurata, sekä varmistaa tehokas valvonta. Viranomaisille on turvattava edellytykset tehokkaaseen valvontaan ja seurantaan**, valtionhallinnon säästötoimenpiteistä huolimatta.

Perus- ja ihmisoikeudet

Marja-ala on ollut kokoonsa nähden ongelmallinen. Hallituksen esityksessä (s. 10) tuodaan esiin, että suuria luonnonmarjatoimijoita Suomessa on neljästä viiteen, ja kolmea näistä epäillään lehtitietojen mukaan ihmiskaupasta ja kilpailulainsäädännön rikkomisesta. Muutos on siten välttämätön. Myös Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen toteutumista valvova asiantuntijaryhmä GRETA on 10.6.2024 antamassaan Suomea koskevassa kolmannessa arvioinnissaan pitänyt

lainsäädäntömuutoksia tarvittavina luonnontuotteiden kerääjien aseman parantamiseksi.

Lakimuutoksella olisi useita positiivisia vaikutuksia luonnontuotteiden kerääjien perus- ja ihmisoikeuksiin. Kyseessä on käytännössä monin tavoin haavoittuva henkilöryhmä eli thaimaalaisia tai muista EU-alueen ulkopuolisista maista saapuvia matalan ansainta- ja koulutustason henkilöitä, myös luku- ja kirjoitustaidottomia, joiden kielitaito on usein puutteellinen. Luonnontuotteiden kerääminen Suomessa etenkin huonona satokautena on johtanut osan poimijoista velkaantumiseen matka- ja muiden kulujen vuoksi.

Lakimuutoksen myötä yrittämisen riski siirtyy yrittäjälle, kun aiemmin riski on ollut poimijoilla. Muutos on välttämätön. Ei ole perusteltua, että yhdellä elinkeinoalalla haavoittuvassa asemassa olevat ulkomaalaiset kerääjät kantaisivat riskin raaka-aineen saatavuudesta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää hyvänä, että hallituksen esitykseen on nostettu esiin eettisen rekrytoinnin vastuullisuusperiaatteet ja että yrittäjien on mahdollista pienentää poimijoiden velkaantumisen riskiä esimerkiksi vapaaehtoisesti kantamalla kaikki rekrytoinnista aiheutuvat kulut.

Huomioiden toimialalle syntyneitä poimijaa riistäviä käytänteitä, on valtiolla korostunut velvollisuus säätää poimijoiden asemasta tavalla, joka turvaa heille yhdenvertaiset oikeudet hyväksikäytöstä vapaaseen työskentelyyn. Muutoksen vaikutuksia on seurattava sen varmistamiseksi, ettei lainuudistuksella tavoiteltu muutos jää muodolliseksi siten, että kokonaan tai osittain sellaiset käytännöt jatkuisivat, jossa yrittäjäriskiä ulkoistetaan poimijoille.

Kausityösuhteisuus, viisumin myöntäminen sekä kerääjien moninaiset asemat

Esitetty kausityösuhteisuus tulee selkeyttämään luonnonmarjanpoiminnan valvontaa ja työehtoja, mutta se ei korjaa kaikkia ongelmia. Tämän eri toimijat ovat lausuntopalautteen mukaan tuoneet esiin ja se tiedostetaan myös hallituksen esityksessä.

Hallituksen esitys lähtee siitä, että kausityöviisumi soveltuu luonnonmarjanpoimintaan työntekijän oleskelulupaa paremmin. Enintään 90 päivää kestävää kausityötä varten tarvitaan joko kausityöviisumi tai kausityötodistus. Suomen ulkomaanedustustot vastaavat kausityöviisumin myöntämisestä niiden maiden kansalaisille, joilta viisumia edellytetään. Kausityötodistuksen myöntää Maahanmuuttovirasto henkilöille, jotka eivät tarvitse viisumia Schengen-alueelle saapumiseksi. Jotta kausi-

työntekijöihin kohdistuvaa hyväksikäyttöä voidaan tehokkaasti ehkäistä, pitää yhdenvertaisuusvaltuutettu tärkeänä, että kausityöviisumia myöntäessään edustustot kohdistavat samat työnantajaan ja kausityösuhteeseen kohdistuvat tarkastelut, mitä Maahanmuuttovirasto kohdistaa kausityötodistusta tai kausityöoleskelulupaa myöntäessään. Edustustojen osaamisen ja resursoinnin on oltava riittävää tämän varmistamiseksi. Ulkoministeriön ohjaus yhdenvertaisen toiminnan varmistamiseksi on keskeinen.

Hallituksen esitystä on täsmennetty mahdollisten työntekijän oleskelulupaa hakevien lähetettävien työntekijöiden ja vuokratyön osalta lausuntokierroksen jälkeen. Näihin vaihtoehtoihin liittyy ongelmia, kuten työsuojeluviranomaisen vaikeus valvoa kotimaassa toimivaa työnantajaa sekä toimivallan käyttö yli rajojen. Siksi on perusteltua, että hallituksen esityksessä työntekijöiden lähettämiseen sekä vuokratyöhön suhtaudutaan pidättyvästi.

Luonnontuotteiden kerääminen tulee jatkumaan myös jokaisenoikeuksilla. Tämä asettaa haastetta valvonnalle keräämisen monipuolistuessa itsenäisiin poimijoihin, marjalain mukaisiin kerääjiin sekä kausityölain alla työsuhteisiin kerääjiin. Tulkintahaasteena tulee esimerkiksi olemaan, miten mahdolliseen kausityölain mukaisen työpäivän jälkeiseen jokaisenoikeuksin tapahtuvaan luonnontuotteiden keräämiseen suhtaudutaan.

Yksikön päällikkö,
yhdenvertaisuusvaltuutetun sijainen Robin Harms

Erityisasiantuntija Anni Valovirta

Jakelu Hallintovaliokunta

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Anni Valovirta
Erityisasiantuntija
Yhdenvertaisuusvaltuutettu
anni.valovirta@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Robin Harms
Johtava erityisasiantuntija
Yhdenvertaisuusvaltuutettu
robin.harms@oikeus.fi